

Лекція 2. Економіка і зовнішньоекономічні зв'язки країн Північної Америки

1. Місце країни в світовій економіці.
2. Фактори економічного розвитку США.
3. Структура й динаміка розвитку економіки.
4. Економічна політика уряду.
5. Особливості ділової етики.
6. Економічні взаємовідносини з Україною.

1. Місце країни у світовій економіці

Офіційна назва країни – Сполучені Штати Америки (США). Держава розташована в Північній Америці, а її територія утворена з трьох несуміжних частин: основна частина міститься між Канадою та Мексикою (48 штатів); Аляска знаходиться на північному заході материка Північна Америка; Гавайські острови – у центрі Тихого океану. США, окрім цих, належать острівні території в Атлантичному та Тихому океанах. Країна має сухопутний кордон лише з Канадою та Мексикою.

Сполучені Штати Америки займають понад 40,6 % континенту Північна Америка (24,2 млн км²) [19]. Площа країни становить 9 826 630 км² включаючи внутрішні водойми (3-є місце у світі після Росії та Канади), а без урахування внутрішніх водойм лише суша – 9 161 923 км² (3-є місце у світі після Росії та Китаю). Протяжність країни (основної материкової частини) зі сходу на захід становить 4 500 км, а з півночі на південь – 2 700 км. Чисельність населення – 303,8 млн осіб, (3-є місце у світі). Загальні відомості про країну наведено у табл. 1.

Таблиця 1. Загальна інформація про країну

Офіційна назва	Сполучені Штати Америки (США)
Територія	9 826,63 тис. км ²
Населення (липень 2008 р.)	303,8 млн осіб
Державний устрій	Федеративна республіка
Територіальний поділ	50 штатів і федеральний (столичний) округ Колумбія
Столиця	Вашингтон (588 282 осіб, агломерація 5,3 млн осіб, 2007 р.)
ВВП (за обмінним курсом, 2007 р.)	13,84 трлн дол.
ВВП (за ПКС, 2007 р.)	13,84 трлн дол.
ВВП на душу населення (за ПКС, 2007 р.)	45,8 тис. дол.
Експорт (2007 р.)	1,149 трлн дол.
Імпорт (2007 р.)	1,965 трлн дол.
Зовнішньоторговельне сальдо (2007 р.)	-816 млрд дол.
Бюджет (2007): доходи	2,568 трлн дол.
витрати	2,73 трлн дол.

Сполучені Штати Америки наразі найпотужніша та найрозвинутіша країна світу. У 2007 р. розмір ВВП, розрахований за обмінними курсами та за ПКС, становив 13,84 трлн дол. (1-ше місце у світі). За обсягом промислового виробництва (2 837,2 млрд дол.) США також займають 1-ше місце у світі. Частка країни у світовому ВВП (за ПКС) становила 21,09 %, а частка населення США (303,8 млн осіб, липень 2008 р.) становила лише 4,55 %. У 2007 р. за обсягом експорту (1,149 трлн дол.) США перемістились з 2-го місця на 3-тє (після Німеччини та Китаю), а за обсягом імпорту (1,965 трлн дол.) та товарообігом зовнішньої торгівлі (3,114 трлн дол.) продовжують утримувати 1-ше місце. За розміром

ВВП (за ПКС) на душу населення у 2007 р. (45,8 тис. дол.) США випереджають більшість країн Європи, Японію та інші високорозвинуті країни, займаючи 10-те місце у світі з 227 країн та територій.

За даними МОП (2007 р.) рівень продуктивності праці у США найвищий у світі (63 885 дол./рік), а за рівнем продуктивності праці за годину (35,63 дол./год.) США поступалися лише Норвегії.

Сполучені Штати Америки виступали одним із засновників ООН (з 1945 р.), ОАД (з 1948 р.), НАТО (з 1949 р.), плану Коломбо (з 1951 р.), НАФТА (з 1994 р.), були ініціатором заснування багатьох фінансових установ, таких як МВФ, СБ та ін.

2. Фактори економічного розвитку США.

Історико-економічні особливості розвитку

Нинішня територія США була заселена індіанцями, пращури котрих прибули з Азії (за різними даними 20–40 тис. років тому).

Перше постійне поселення в сучасних США було засноване іспанцями 1565 р. у Флориді. Перше англійське поселення було створене в Джеймстауні (Вірджинія) у 1607 р. Від XVII ст. розпочалась активна європейська колонізація: іспанська у Флориді, французька у районі Великих Озер і вздовж Міссісіпі, англійська у Новій Англії. Протягом 75 років після появи першої колонії 1607 р. у Вірджинії виникло ще 12 колоній: Нью-Гемпшир, Масачусетс, Род-Айленд, Конектікут, Нью-Йорк, Нью-Джерсі, Пенсільванія, Делавер, Меріленд, Північна Кароліна, Південна Кароліна, Джорджія.

У другій половині XVIII ст. відносини між Великобританією та 13 колоніями настільки загострились, що це призвело до війни за незалежність або Американської Революції (1775–1783 рр.). У ході війни 4 липня 1776 р. колонії проголосили Декларацію незалежності Сполучених Штатів Америки.

Після перемоги над англійськими військами розпочалась швидка експансія на захід:

- 1783 р. у Великобританії відібрано територію до річки Міссісіпі;
- 1803 р. у Франції викуплено Луїзіану (Луїзіанська покупка) за 15 млн дол. За цю суму США купили територію площею 827,987 миль² (2 144 476 км²), тобто менше 4 центів за акр (7 центів за га);
- 1819 р. у Іспанії придбали Флориду;
- 1867 р. у Росії купили Аляску;
- 1845 р. анексували Техас, а у 1898 р. Гаваї;
- 1846 р. за угодою із Великобританією приєднали Орегон;
- 1846–48 рр. після війни з Мексикою захопили простори на Південному Заході (Каліфорнія, Невада, Арізона, Нью-Мексико, Юта);
- 1898 р. після війни з Іспанією захопили Філіппіни, Гуам, Пуерто-Ріко.

У 1861–1865 рр. відбувалась громадянська війна між Північчю та Півднем, яка закінчилась перемогою Півночі та ліквідацією рабства в 1863 р. у південних штатах.

Протягом 1877–1914 рр. відбулась Промислова революція, що зробила США найпотужнішою в економічному плані державою у світі.

Наприкінці XIX ст. США політично й економічно домінують у Латинській Америці (протекторат над Кубою, оренда Панамського каналу, збройні інтервенції).

У 1917 р. США вступили у Першу світову війну на стороні держав Антанти.

У 1919–1921 рр. «14 пунктів» президента Вудро Вілсона лягли в основу формування Ліги Націй.

У 1929 р. у країні розпочалась Велика депресія, яка була подолана за рахунок програми (Новий Лад) Ф. Д. Рузвельта.

7 грудня 1941 р. після нападу Японії на Перл-Харбор США вступили у Другу світову війну у складі антигітлерівської коаліції, а у серпні 1945 р. провели атомне бомбардування

Японії (Хіросіма та Нагасакі), що прискорило її капітуляцію, хоча такі дії і не мали об'єктивних причин.

Вийшовши із Другої світової війни зі значно меншими втратами, ніж інші воюючі сторони, США покладали на себе місію боротьби з комунізмом у всьому світі, що призвело до численних воєн та військових конфліктів.

Упродовж 1950–1953 рр. брали участь в Корейській війні.

У 1961 р. здійснили невдале вторгнення на Кубу, але залишили за собою на цьому острові військову базу Гуантанамо, що діє і нині.

У середині 50-х років Америка була на вершині великого індустріального буму. У гонитві за технологічну першість США першими провели випробування водневої бомби, але були другими після СРСР у запуску (31 січня 1958 р.) штучного супутника та керованої міжконтинентальної ракети. Однак, американці досягли швидкого прогресу в освоєнні космосу та розробці ракет.

У 1969 р. перший американець висадився на Місяць.

Війна у Південному В'єтнамі, що тривала протягом 1964–1975 рр. між урядовими силами, які підтримували США, і силами партизанів за підтримки Північного В'єтнаму спровокувала посилення внутрішньої опозиції у США. Зважаючи на це новобраний президент Ніксон почав поступове виведення американських військ з В'єтнаму.

У 1988 р. США напали на Панаму, а у 1990–1991 рр. вели війну у Перській затоці проти Іраку.

У 1999 р. тривала війна НАТО та США проти Сербії на Балканах.

11 вересня 2001 р. були здійснені теракти у Нью-Йорку та Вашингтоні, у результаті яких загинуло понад 3 тис. людей.

У жовтні-грудні 2001 р. відбулося введення військ США до Афганістану, а вже 2003 р. розпочалася друга війна в Іраку, яка триває і сьогодні.

Дані щодо чисельності населення, ВВП (за ПКС) та ВВП на особу (за ПКС) у США за період з 1970 по 2007 рр. подано в табл.2, а на рис. 1 зазначено динаміку зростання цих показників щодо попереднього періоду.

Таблиця 2. Чисельність населення США, ВВП (за ПКС) та ВВП на душу населення (за ПКС) протягом 1970–2007 рр.

Показники	Роки								
	1970	1975	1980	1985	1990	1995	2000	2005	2007
Чисельність населення, тис. осіб	205 052	215 973	227 225	237 924	249 623	266 278	282 194	296 410	301 139
ВВП (за ПКС), млрд дол.	1 025	1 624	2 768,9	4 187,5	5 757,2	7 342,3	9 764,8	12 397,9	13 840,0
ВВП на душу населення (за ПКС) тис. дол.	5,0	7,52	12,19	17,60	23,06	27,57	34,60	41,83	45,96

Чисельність населення США протягом 1970–2007 рр. зростала рівномірно і досить значними темпами (у межах 5 % за п'ять років). За цей час населення країни зросло майже на 50 % (з 205 млн до 301 млн осіб).

Валовий внутрішній продукт протягом усього досліджуваного періоду зростав досить значними темпами, хоча слід зазначити, що починаючи з 1980 р. динаміка його зростання постійно сповільнюється. Протягом 1995–2000 рр. відбулося прискорення зростання ВВП на 5,47 % щодо попереднього періоду.

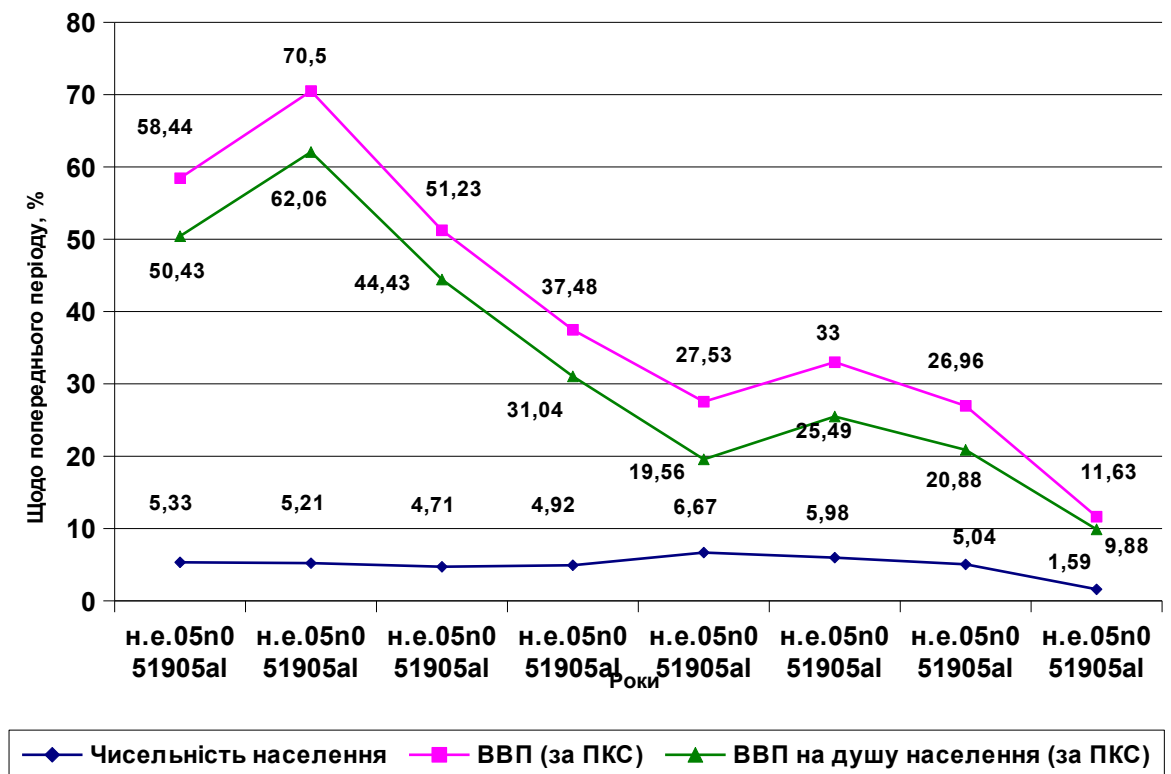

Рис. 1. Динаміка чисельності населення, ВВП (за ПКС) та ВВП на душу населення (за ПКС) у США з 1970 по 2007 рр. щодо попереднього періоду

Зміна ВВП на душу населення за весь період відповідає зміні загального показника ВВП.

Ресурсний потенціал

Природно-ресурсний потенціал. Майже половину території основної частини США займають рівнини. На крайньому сході розташовані невисокі Апалачські гори, а на заході країни розташовуються гірська система Кордильєр з висотами 3 000–5 000 м та велике Північноамериканське плоскогір'я. На південному сході країни простяглась Примексиканська низовина. Найвищою точкою Північної Америки є г. Мак-Кінлі (6 138 м), що на Алясці.

Сполучені Штати Америки багаті на водні ресурси. Більшість річкового стоку країни спрямована до Мексиканської затоки. Найбільшими річками країни є Міссісіпі (довжина – 3 757 км) із головною притокою Міссурі (4 127 км), Огайо, Святого Лаврентія, Колумбія, Колорадо, Ріо-Гранде. В країні є велика кількість озер, серед яких найбільшими є Верхнє, Мічиган, Гурон, Ері, Онтаріо, що складають систему Великих Озер (площею 245,2 тис. км²).

Країна багата на корисні копалини. Найбільшими є запаси кам'яного вугілля (Центральний та Апалачський басейни). Поклади нафти та газу зосереджені у районі Мексиканської затоки, а також на Алясці. Запаси залізної руди розміщуються в районі Великих Озер, руди кольорових металів залягають переважно у Кордильєрах. Серед інших корисних копалин є великі запаси уранових, ванадієвих, магнієвих, молібденових руд, золота, платини, сірки, калійної солі, фосфоритів.

Площа лісів займає третину території країни. У районі Великих Озер переважають змішані ліси (сосна, ялина, клен, липа, ясен), на Алясці – хвойні ліси та рідколісся. Більшість степової зони розорано під сільгоспкультури.

Населення та трудові ресурси. Чисельність населення США становить 303 804,6 тис. осіб (липень 2008 р.). За чисельністю населення країна займає 3-є місце у світі (після Китаю та Індії). Офіційною мовою країни є англійська. Широко

використовуються інші мови у місцях компактного проживання певних національних груп. Особливо широкого розповсюдження за останні роки набуває іспанська мова.

Від початку ХХ ст. населення зросло більш ніж у три рази. У 2008 р. народжуваність становила 14,18 ‰, смертність була значно нижчою (8,27 ‰), міграція – 2,92 ‰. Приріст чисельності населення 2008 р. становив 0,883 ‰, що є досить високим показником для економічно розвинутої країни. За середньою тривалістю життя США поступаються, хоча і не значно, більшості країн Західної Європи та Японії. У 2008 р. середня тривалість життя становила 78,14 року (для чоловіків – 75,29; для жінок – 81,13). Частка осіб старшої вікової категорії постійно зростає, становлячи на сьогодні 12,78 ‰ мешканців країни. Жіноче населення суттєво переважає чоловіче.

Білі американці становлять 81,7 ‰, серед яких значну частину складають вихідці з Латинської Америки (мексиканці, пуерториканці та ін.). Негритянське населення становить 12,9 ‰, вихідці з Азії – 4,2 ‰ населення. За прогнозами до середини ХХІ ст. частка білих американців, якщо не враховувати вихідців із Латинської Америки, скоротиться до 45 ‰.

За даними ООН чисельність іноземних мігрантів у США на 2005 р. становила 34,988 млн осіб, що було найвищим показником серед усіх країн світу.

За релігійним складом переважають протестанти – 51,3 ‰. Інші релігійні групи складають: католики – 23,9 ‰, мормони – 1,7 ‰, інші християни – 1,6 ‰, іудеї – 1,7 ‰, буддисти – 0,7 ‰, мусульмани – 0,6 ‰.

Середня щільність населення становить 30,92 особи/км². У старих промислових районах та в деяких районах морського узбережжя вона перевищує 400 осіб/км². Найнижча щільність населення на Алясці (0,2 особи/км²). У США є 51 міська агломерація з чисельністю населення понад 1 млн осіб, а в 11-ти з них чисельність населення перевищує 5 млн осіб. Двадцять найбільших агломерацій наведено в табл. 3.

У країні є чотири мегаполісні зони (райони):

1. Босваш (Бостон–Вашингтон, інші його назви – Північно-Східний або Приатлантичний) – розташований у вузькій прибережній смузі північно-східного узбережжя Атлантичного океану і складається з метрополій Бостона, Нью-Йорка, Балтімора, Філадельфії і Вашингтона. Він простягається майже на 960 км, має площу 130 тис. км² та об'єднує більше 40 міських агломерацій із загальною кількістю мешканців понад 45 млн осіб. Середня щільність населення в ньому перевищує 450 осіб/км², а відстань між містами становить не більше 20 км.

Таблиця 3. Населення найбільших міських агломерацій США

Агломерація	Місце серед найбільших агломерацій світу	Населення агломерації, млн осіб (30 жовтня 2007 р.)	Включає в себе
1. Нью-Йорк	4	21,9	Ньюарк, Патерсон
2. Лос-Анджелес	8	18	Ріверсайд, Анахайм
3. Чикаго	27	9,8	–
4. Вашингтон	35	8,2	Балтімор
5. Сан-Франциско	41	7,25	Окленд, Сан-Хосе
6. Даллас	47	6,15	Форт-Уерт
7. Філадельфія	48	6	–
8. Детройт	52	5,7	Віндзор (Канада)
9. Х'юстон	53	5,7	–
10. Бостон	56	5,65	–
11. Маямі	57	5,55	Форт-Лодердейл,

			Вест-Палм Біч
12. Атланта	58	5,5	–
13. Фінікс	82	4,225	–
14. Сіетл	89	3,9	–
15. Мінеаполіс	107	3,4	–
16. Сан-Дієго	132	2,95	–
17. Сент-Луїс	142	2,825	–
18. Клівленд	143	2,8	–
19. Денвер	149	2,725	–
20. Орlando	153	2,675	–

2. Чипіттс (Чикаго–Пітсбург або Приозерний) – охоплює південне узбережжя о. Мічиган від Чикаго і Мілуокі, тягнеться широтною смугою через штат Мічиган до Детройта і далі повертає на південь до Пітсбурга. Він включає 20 міських агломерацій, у яких мешкають до 30 млн осіб.

3. Сан-Сан (Сан-Франциско–Сан-Дієго, інші назви – Каліфорнійський або Тихоокеанський) – простягається уздовж Тихоокеанського узбережжя від Сан-Франциско через Лос-Анджелес до Сан-Дієго. За площею він майже однаковий з Приатлантичним, але за кількістю мешканців поступається йому майже удвічі (25 млн осіб).

4. Техаський (від Далласа – Форт-Уерта до Х'юстона) перебуває наразі у стадії формування.

Кількість працездатного населення США 2008 р. становила 153,1 млн. осіб. Зокрема, у промисловості зайнято 22,6 %, у сільському господарстві – 0,6 %, у сфері послуг – 76,8 %. Частка безробітних становить 4,6 % Частка населення, що проживає нижче межі бідності, становить 12 % загальної чисельності.

Освіта та науково-технічні ресурси. Система освіти у США поділяється на державну, яка переважає у початковій і середній освіті, та приватну, розповсюджену здебільшого у закладах вищої освіти. Навчання у школі є обов'язковим для дітей віком від 6 до 16–18 років, хоча, залежно від штату, можуть бути певні відмінності. Термін здобуття середньої освіти – 13 років (один з найдовших у світі). Понад 83 % американців 25-річного віку і старші мають повну середню освіту, а 25 % – повну вищу (у т. ч. 7 % – з науковими ступеннями).

Вищі навчальні заклади є у кожному штаті країни. Кількість ВНЗ перевищує 3,7 тис., з них 1,6 тис. є державними та 2,1 тис. – приватними. Всесвітньо відомими ВНЗ є Гарвардський, Принстонський, Йельський (Нью-Гейвен), Колумбійський, Каліфорнійський, Корнельський, Чиказький університети, Массачусетський технологічний інститут та ін. Кількість студентів у США становить понад 17 млн осіб, з яких понад 500 тис. – іноземці.

Американські ВНЗ вважають найкращими у світі. За даними щорічного дослідження у 2006 р. до 500 найкращих вишів планети входили 167 ВНЗ зі США. Це найбільше представництво серед усіх країн світу. До першої десятки входили вісім ВНЗ зі США (табл. 4).

Таблиця 4. Найкращі ВНЗ США

Назва ВНЗ	Місце серед найкращих ВНЗ світу	Загальний бал
1. Гарвардський університет	1	100
2. Стенфордський університет	3	72,5
3. Університет Каліфорнія – Берклі	4	72,1

4. Массачусетський технологічний інститут	5	69,7
5. Каліфорнійський технологічний інститут	6	66,0
6. Колумбійський університет	7	61,8
7. Принстонський університет	8	58,6
8. Університет Чикаго	9	58,6

Сполучені Штати Америки є провідною науковою країною світу. Розвитку науки приділено велику увагу та традиційно вкладають значні кошти. Незважаючи на зростаючу конкуренцію, країна зберігає за собою лідируючі позиції у більшості напрямів науки. Найбільш сильні позиції США займають у сфері програмування та інформаційних технологій; електронної техніки; авіації та космонавтики; хімічній, фармацевтичній та сфері генної інженерії. У 2006 р. за розміром витрат на дослідження і розвиток технологій США продовжували займати 1-ше місце у світі, витративши 330 млрд дол. (з яких 132 млрд дол. склали витрати федерального бюджету), та випереджаючи Китай, що посів 2-ге місце, більш ніж у два рази. Витрати на НДДКР складають 2,82 % ВВП. За кількістю науковців (понад 1,3 млн осіб) США також продовжують утримувати першість.

У США головний обсяг асигнувань на науку здійснюють комерційні структури. У 2007 р. серед 25 найбільших ТНК світу за витратами на НДДКР 10 були зі США, причому компанії «Ford Motor», «Pfizer» та «General Motors» утримували перші три місця.

Частка США на світовому ринку високотехнологічних товарів у 2005 р. становила 26,43 %. Частка експорту високотехнологічних товарів у загальному експорті країни склала 31,63 %. Це вище, ніж у ЄС та Японії. Показник експорту високотехнологічних товарів на душу населення у США – 894,83 дол./особу.

За даними дослідницького центру Thomson Scientific, що публікує рейтинги цитування за результатами аналізу публікацій в 11 тис. наукових видань по всьому світу, у 2005 р. США займали 1-ше місце.

3. Галузева структура господарства

Сполучені Штати Америки є найпотужнішою в економічному відношенні країною світу. Від початку XXI ст. економіка країни розвивалась більш швидкими темпами, ніж економіка розвинутих країн Європи та Японії. У 2007 р. ВВП за обмінним курсом та за ПКС склав 13,84 трлн дол. Валовий внутрішній продукт (за ПКС) на душу населення у 2007 р. становив 45,8 тис. дол., що на ¼ вище від показника Японії (33,6 тис. дол.) та середнього рівня по ЄС (32,3 тис. дол.). За обсягом промислового виробництва (2 837,2 млрд дол.) США продовжують утримувати першість, випереджаючи Китай (1 579,99 млрд дол.) майже удвічі. Економіка США однією з перших серед розвинутих країн світу, перейшла до постіндустріальної стадії розвитку і на сьогодні має одну з найвищих часток сфери послуг у ВВП країни. Структура ВВП за галузями економіки така:

- промисловість – 20,5 %;
- сільське господарство – 0,9 %;
- сфера послуг – 78,5 %.

Сполучені Штати Америки використовують ліберальну модель розвитку економіки, яка зумовлена мінімальним втручанням держави в економічне життя та майже повною свободою дій для підприємців. З одного боку такий підхід сприяє подальшому досить динамічному розвитку економіки країни порівняно з країнами Європи, але з другого – призводить до розшарування суспільства і збільшення відриву між найбагатшими та

найбіднішими його представниками. На підтвердження зазначеного вище, показник Gini-індексу у США (40,81) перевищує аналогічні показники у провідних країн Європи (Німеччина – 38,22; Італія – 36,03; Великобританія – 35,97; Франція – 34,72) та Японії (24,85).

Сполучені Штати мають досить високий рівень податку на доходи організацій (40 % на 1 січня 2007 р., 4-те місце серед 91 країни), натомість, податок на доходи фізичних осіб є одним з найнижчих серед країн ОЕСР (30 % на кінець 2004 р., 21-ше місце серед 30 країн). Федерального податку на товари і послуги у США немає, ПДВ немає також, але різні штати самостійно стягують встановлені ними податки з продажів за різними ставками.

Транснаціональні корпорації США є найпотужнішими у світі, але за останні роки вони втрачають своє кількісне представництво у провідних світових рейтингах, що з одного боку, зумовлене процесами концентрації капіталів і, як наслідок, активізацією дій з об'єднання та поглинання, а з другого – постійним зростанням конкуренції, у першу чергу з боку ТНК країн Азії. До списку Global 500 американського журналу Fortune у 2008 р. входило 153 компанії зі США, а їх чисельність скоротилась на 23 представники порівняно з 2005 р., коли у рейтингу було 176 американських ТНК. Сумарний дохід американських компаній становив 7 738,909 млрд дол. Список 40 найбільших ТНК США за доходом наведено в табл. 5. До списку Global 2000 американського журналу Forbes входило 598 американських компаній (30 % загальної чисельності). Їх сумарний дохід становив 10 226,4 млрд дол., а кількість зайнятих працівників склала 24,393 млн осіб.

Таблиця 5. Найбільші ТНК США зі списку Global 500 американського журналу Fortune, 2008 р.

Компанія	Місце у рейтингу Global 500	Сфера діяльності	Дохід, млрд дол.	Прибуток, млрд дол.
1	2	3	4	5
1. <u>Wal-Mart Stores</u>	1	Торгівля	378,799	12,731
2. <u>Exxon Mobil</u>	2	Нафтогазова	372,824	40,610
3. <u>Chevron</u>	6	Нафтогазова	210,783	18,688
4. <u>General Motors</u>	9	Автомобілебудування	182,347	-38,732
5. <u>ConocoPhillips</u>	10	Нафтогазова	178,558	11,891
6. <u>General Electric</u>	12	Промисловий конгломерат	176,656	22,208
7. <u>Ford Motor</u>	13	Автомобілебудування	172,468	-2,723
8. <u>Citigroup</u>	17	Банківська справа	159,229	3,617
9. <u>Bank of America Corp.</u>	28	Банківська справа	119,19	14,982
10. <u>AT&T</u>	29	Телекомунікації	118,928	11,951
11. <u>Berkshire Hathaway</u>	30	Страхування	118,245	13,213
12. <u>J. P. Morgan Chase & Co.</u>	32	Банківська справа	116,353	15,365
13. <u>American International Group</u>	35	Страхування	110,064	6,200
14. <u>Hewlett-Packard</u>	41	Комп'ютери та офісне обладнання	104,286	7,264
15. <u>McKesson</u>	44	Оптова торгівля	101,703	0,990

		медичними препаратами		
16. <u>International Business Machines</u>	46	Інформаційні технології	98,786	10,418
17. <u>Valero Energy</u>	49	Нафтогазова	96,758	5,234
18. <u>Verizon Communications</u>	53	Телекомунікації	93,775	5,521
19. <u>Cardinal Health</u>	60	Оптова торгівля медичними препаратами	88,364	1,931
20. <u>Goldman Sachs Group</u>	61	Операції з цінними паперами	87,968	11,599
21. <u>Morgan Stanley</u>	62	Операції з цінними паперами	87,879	3,209
22. <u>Home Depot</u>	65	Торгівля	84,74	4,395
23. <u>Procter & Gamble</u>	79	Парфумерія та косметика	76,476	10,340
24. <u>CVS Caremark</u>	80	Торгівля	76,33	2,637
25. <u>UnitedHealth Group</u>	81	Страховання	75,431	4,654
26. <u>U.S. Postal Service</u>	83	Пошта та перевезення	74,778	-5,142
27. <u>Kroger</u>	87	Торгівля	70,235	1,181
28. <u>Boeing</u>	93	Аерокосмічна та оборонна	66,387	4,074
29. <u>AmerisourceBergen</u>	96	Оптова торгівля медичними препаратами	66,074	0,469
30. <u>Costco Wholesale</u>	99	Торгівля	64,4	1,083
31. <u>Merrill Lynch</u>	100	Операції з цінними паперами	64,217	-7,777
32. <u>Target</u>	102	Торгівля	63,367	2,849
33. <u>State Farm Insurance Cos.</u>	104	Страховання	61,612	5,464
34. <u>WellPoint</u>	105	Страховання	61,134	3,345
35. <u>Dell</u>	106	Комп'ютери та офісне обладнання	61,133	2,947
36. <u>Johnson & Johnson</u>	107	Фармацевтика	61,095	10,576
37. <u>Marathon Oil</u>	108	Нафтогазова	60,044	3,956
38. <u>Lehman Brothers Holdings</u>	113	Операції з цінними паперами	59,003	4,192
39. <u>Wachovia Corp.</u>	120	Банківська справа	55,528	6,312
40. <u>United Technologies</u>	123	Аерокосмічна та оборонна	54,759	4,224

Промисловість. До провідних галузей промисловості США можна віднести: авіакосмічну, автомобільну, виробництво електронної та комп'ютерної техніки, телекомунікаційну, хімічну, фармацевтичну, біотехнології, гірничодобувну.

Паливно-енергетичний комплекс. У паливно-енергетичному балансі країни (2007 р.) переважає нафта – 39,94 %. Частка природного газу складає 25,22 %, вугілля – 24,3 %, атомної енергії – 8,13 % гідроенергії – 2,4 % (табл. 6).

Таблиця 6. Структура та обсяги споживання первинної енергії США у 2007 р.

Одиниці виміру	Нафта	Природний газ	Вугілля	Атомна енергія	Гідро-енергія	Усього	Зміна щодо 2006 р.
Млн т н. е.*	943,1	595,7	573,7	192,1	56,8	2361,4	+39,1
%	39,94	25,22	24,30	8,13	2,40	100	+1,68

* Млн т нафтового еквівалента.

Розвідані запаси нафти становлять 3,6 млрд т (2,4 % загальносвітових запасів). Видобуток нафти 2007 р. становив 311,5 млн т (3-є місце у світі після Саудівської Аравії та Росії), зрісши на 0,4 % щодо попереднього року та складаючи 8 % загальносвітового видобутку. Споживання нафти у 2007 р. становило 943,1 млн т (1-ше місце у світі), скоротившись щодо попереднього року на 0,1 % та складаючи 23,9 % загальносвітового. Імпорт нафти становив 501,6 млн т, нафтопродуктів – 170,3 млн т.

Розвідані запаси природного газу у 2007 р. становили 5,98 трлн м³, 3,4 % загальносвітових запасів. Видобуток газу у 2007 р. становив 545,9 млрд м³ (зростання на 4,3 % щодо попереднього року та 18,8 % загальносвітового виробництва), а споживання – 652,9 млрд м³ (зростання на 6,5 % щодо попереднього року та 22,6 % загальносвітового споживання). Імпорт скрапленого газу становив 108,9 млрд м³.

Розвідані запаси вугілля нараховують 242,721 млрд т, що складає 28,6 % загальносвітових запасів. Забезпеченість вугіллям за умови збереження обсягів видобутку становить 234 років (середньосвітовий показник 133 роки). Видобуток вугілля 2007 р. Видобуток вугілля 2007 р. склав 1 039 м^{лн} т (2-ге місце в світі, після Китаю); скорочення на 1,3 % щодо 2006 р. та 18,7 % загальносвітового видобутку.

Виробництво електроенергії у 2007 р. досягло 4 367,9 млрд кВт·год (перше місце у світі, зростання на 2,4 % щодо попереднього року та 22 % загальносвітового виробництва). Основну частину електроенергії виробляють теплові електростанції. Виробництво електроенергії на атомних електростанціях становило 848,9 млрд кВт·год (1-ше місце в світі, зростання на 2,4 % щодо попереднього року та 30,9 % загальносвітового виробництва), а виробництво електроенергії на ГЕС – 250,8 млрд кВт·год (зниження на 14,2 % щодо попереднього року та 8 % загальносвітового виробництва).

Держава є одним зі світових лідерів у сфері розробки та використання відновлювальних джерел енергії. Найуспішнішими напрямками розвитку у цій сфері можна вважати вітрову та сонячну енергетику, а також виробництво біопалива. За потужністю встановлених вітроагрегатів (16 818 МВт) США займають 2-ге місце у світі після Німеччини. У 2007 р. за рахунок використання енергії вітру було вироблено 48 млрд кВт·год електроенергії, що склало понад 1 % електроенергії виробленої у США. Частка США у встановлених потужностях сонячної енергетики становить 9 % від загальносвітового показника, а у виробництві перетворювачів сонячної енергії – 7 %.

Серед різних видів альтернативного палива у США найбільш поширене виробництво біоетанолу (до 45 % світового виробництва).

Металургія. Від початку XXI ст. США зберігають за собою 3-є місце у світі за виробництвом сталі. В 2007 р. у країні було вироблено 98,2 млн (у 2006 р. – 98,6 млн т). Експорт сталі становив 9,6 млн т, а імпорт – 42,2 млн т. Найбільшою металургійною компанією країни є «US Steel» (21,5 млн т, 10-те місце у світі). У кольоровій металургії США є значним виробником алюмінію, міді, цинку, свинцю, входячи за виробництвом цих металів до трійки світових лідерів.

Хімічна промисловість. Сполучені Штати є найбільшим у світі виробником хімічної продукції і, якщо у виробництві мінеральних добрив та хімічних волокон напочатку XXI ст. країна поступились першим місцем Китаю, то у фармацевтичній галузі вона продовжує утримувати світову першість. Країна є одним з найбільших у світі виробником продукції неорганічної та органічної хімії. Значні виробничі потужності з переробки нафтогазової сировини зосереджені в районі Мексиканської затоки. Основними виробниками у галузі, окрім компаній нафтогазового сектору, є «[Procter & Gamble](#)», «[Dow Chemical](#)», «[DuPont](#)» та ін.

Країна є найбільшим у світі розробником і виробником медичних препаратів. Особливістю цього напрямку є те, що поряд із вітчизняними компаніями – «Johnson & Johnson», «Pfizer», «Merck» та іншими діють потужні іноземні виробники, переважно з європейських країн – «GlaxoSmithKline» та «Astra Zeneca» з Великобританії, «Aventis» з Франції, «Novartis» та «Roche Group» зі Швейцарії. З п'яти згаданих європейських виробників усі, крім останньої компанії, отримують більший дохід на американському ринку ніж на європейському.

Машинобудування. У цій галузі економіки найбільше значення має виробництво авіаційної, космічної та військової техніки, автомобілів, електроніки, комп'ютерів та офісного обладнання.

У виробництві верстатів і КПО США втрачають свої позиції. Якщо у 1980 р. за обсягами виробництва (4,8 млрд дол.) США були світовим лідером, то уже в 1990 р. (3,5 млрд дол.) займали 5-те місце, а у 2005 р. перемістились на 6-те. Можна констатувати значне скорочення обсягів виробництва верстатів та КПО, а якщо врахувати показники інфляції, то падіння буде ще більш значним. Обсяги виробництва верстатів і КПО у 2005 р. становили 3 169,4 млн дол. На верстати припадає 80 %, на КПО – 20 % вартості продукції. Зростання виробництва щодо попереднього року склало лише 1 %, а споживання – 14 %. Споживання верстатів та КПО становило 5 822,6 млн дол. (3-є місце у світі після Китаю та Японії), споживання на душу населення досягло показника 19,87 дол, за середньосвітового показника 13,88 дол. Експорт продукції становив 1 124,8 млн дол. (7-ме місце у світі), імпорт – 3 778 млн дол. (2-ге місце у світі після Китаю). Частка експорту у виробництві – 35 %, імпорту у споживанні – 65 %. Має друге серед виробників відповідної продукції негативне сальдо у торгівлі верстатами і КПО у розмірі 2 653,2 млн дол. (після Китаю).

Автомобілебудування є символом американської промисловості. Ця галузь багато в чому посприяла створенню економічного потенціалу США. Будь-який американець не може уявити своє життя без автомобіля. За різними оцінками спеціалістів приблизно кожен сьомий працівник у США тією чи іншою мірою має відношення до автомобільного бізнесу (виробництво та експлуатація автомобілів, суміжні галузі промисловості, інфраструктура, транспортна мережа тощо). За кількістю працівників, безпосередньо зайнятих у виробництві автомобілів (954 210 осіб), США поступаються лише Китаю, а за вартістю виготовленої продукції (425 106 млн дол.) – Японії.

Вже з другої половини XX ст. США поступово втрачають лідируючі позиції у автомобілебудуванні. Від початку XXI ст., за винятком 2002 р., спостерігається постійне зниження обсягів виробництва (рис. 2) .

Так, у 2006 р. США поступились першим місцем у виробництві автомобілів Японії. Компанії-виробники зі США працюють останніми роками зі значними збитками. Найбільший американський виробник автомобілів – компанія «GM» у 2007 р. втратила першість у виробництві автомобілів, яку вона утримувала протягом 79 років, поступившись японській компанії «Toyota», а збитки за цей рік становили рекордну суму у розмірі 38 732 млн дол. Другий за рейтингом виробник автомобілів зі США компанія «Ford» також працює зі збитками: у 2006 р. збитки становили 12 538 млн дол., а у 2007 р. – 2 723 млн дол. Особливістю є те, що американські виробники автомобілів почувають себе значно краще на ринку Європи чи Китаю, ніж на внутрішньому ринку США.

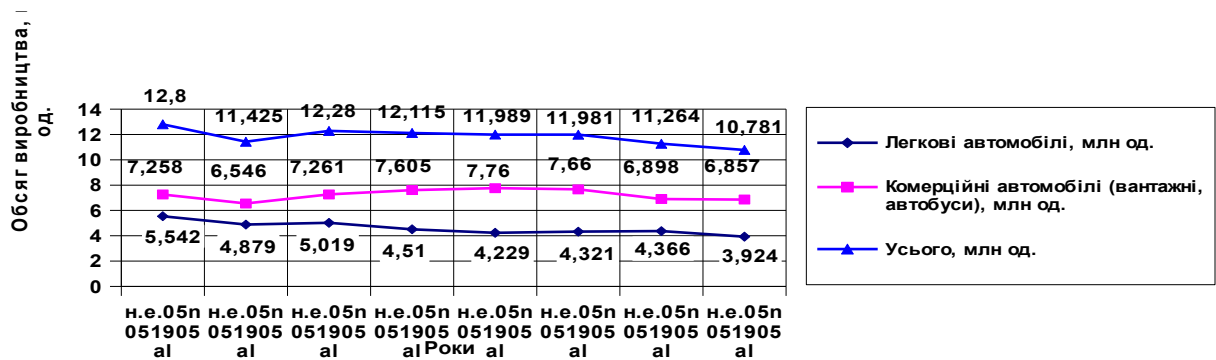

Рис. 2. Виробництво автомобілів у США, 2000–2007 рр.

Ще однією особливістю автомобілебудування США є переважання обсягів виробництва комерційних автомобілів над легковиками. У середній американській сім'ї є два автомобілі і, як мінімум, один з них має бути джипом або пікапом. Нафтові кризи, які відбуваються з певною періодичністю, спонукають американських громадян звертати свою увагу на більш економічні авто, але, як правило, з подоланням кризи інтерес до невеликих та економічних авто у США швидко проходить.

Авіаційно-космічна промисловість США виробляє понад половину продукції цієї галузі у світі. Найпотужнішими компаніями є «Boeing» та «Lockheed Martin». Починаючи з 2005 р. обсяг замовлень на цивільні літаки компанії «Boeing» перевищує 1 000 од. і у 2007 р. становив 1 413 літаків, а враховуючи труднощі європейського виробника літаків «Airbus» з просування найбільшого пасажирського літака – А380, американська компанія за декілька останніх років суттєво посилала свої позиції на світовому ринку авіатехніки. Крім виробництва цивільної продукції ці компанії є потужними виробниками озброєнь. У багатьох рейтингах компанії-виробники авіаційної та військової продукції об'єднують, оскільки здебільшого у виробників авіаційної промисловості значна частина виробництва припадає на військову техніку. До рейтингу Global 500 американського журналу Fortune потрапило 12 компаній зі сфери авіації та озброєнь, з яких сім були американськими.

У суднобудуванні США втратили свої позиції і на сьогодні зосередились на виробництві військових кораблів широкого спектру призначення та невеликих катерів і яхт. Виробництво суден цивільного призначення (танкери, контейнеровози, суховантажні судна) фактично припинено.

Транснаціональні корпорації США займають лідируючі позиції у сфері виробництва комп'ютерної та офісної техніки, електроніки та електротехніки, засобів телекомунікацій, елементної бази тощо. До десяти найбільших у світі виробників електронного й електротехнічного обладнання входило чотири компанії зі США: «IBM» (1-ше місце), «Hewlett-Packard» (3-є місце), «Dell» (9-те місце) та «GE» (10-те місце).

Два перших місця серед виробників комп'ютерної техніки на світовому ринку займають американські компанії «Hewlett-Packard» та «Dell». Компанія «IBM» є

найбільшим у світі виробником серверів, а дві згадані вище компанії посідають, відповідно, 2-ге та 3-є місце. У виробництві напівпровідників лідирують компанії «Intel» (1-ше місце) та «Texas Instruments» (3-є місце). У виробництві побутової техніки компанії зі США є менш відомими, але й у цій галузі є потужні виробники, такі як «Whirlpool» та «GE».

У зв'язку з високим рівнем оплати праці у США американські виробники у багатьох випадках переносять виробничі потужності у країни з дешевою робочою силою, залишаючи на вітчизняному ринку науково-дослідницькі підрозділи та ланки виробничого процесу з високою доданою вартістю. З одного боку, такі дії дають змогу знизити вартість кінцевої продукції і бути більш конкурентоспроможними на світовому ринку, а з другого боку, у більш тривалій перспективі, це сприяє утворенню та зростанню нових закордонних виробників відповідної продукції і, як наслідок, посиленню міжнародної конкуренції.

Легка промисловість. Найрозвинутішими галузями легкої промисловості є текстильна, швейна та взуттєва. Проте, відчуваючи всезростаючу конкуренцію із боку країн з дешевою робочою силою, більшість американських виробників продукції легкої промисловості переносять виробництво у ці країни, залишаючи у США лише виробництво дорогого модельного одягу. Нью-Йорк є одним зі світових центрів моди.

Найбільшими компаніями у текстильній промисловості є «Branded Apparel», «Mohawk Industries», «Shaw Industries», «Springs Industries», «Berkshire Hathaway Apparel»; у виробництві одягу «[Levi Strauss](#)», «Phillips Van Hensen»; у виробництві спортивного одягу та взуття «Nike» та ін.

Харчова промисловість. Найважливішими напрямками харчової промисловості є м'ясна, борошномельна, молочна, консервна, цукрова. Сполучені Штати Америки є одним з найбільших у світі виробником пива та інших алкогольних виробів, різноманітних видів консервів, солодкої води та соків, молока, кулінарної продукції. Провідні позиції в світі належать таким потужним виробникам, як «[Altria Group](#)», «[PepsiCo](#)», «[Kraft Foods](#)», «[Coca-Cola](#)» та ін.

На жаль, США привчили значну частину світового населення до неякісного швидкого харчування (фастфуд) завдяки широко розповсюдженим мережам «McDonald's», «Subway», «Yum! Brands», «Burger King».

Сільське господарство. Частка сільського господарства у ВВП країни становить 0,9 % і у ньому зайнято 0,6 % працездатного населення країни. Такі показники свідчать не про низький розвиток агропромислового комплексу, а, навпаки, про один із найвищих показників продуктивності праці у світі. За сукупним обсягом виробленої продукції сільське господарство США поступається аналогічному сектору економіки Китаю та Індії, але за багатьма видами продукції займає перші місця у світі та є найбільшим експортером аграрної продукції. Основними виробниками продукції є фермерські господарства, кількість яких постійно скорочується, проте середня площа земельної ділянки, навпаки, зростає.

У США існує вузька спеціалізація не лише в межах окремого господарства, а й в межах певного регіону країни. Є великі регіони, які спеціалізуються на вирощуванні пшениці, кукурудзи, бавовни, овочів, тютюну, певних видах тваринництва.

У рослинництві провідна роль належить вирощуванню зернових культур. Найбільші обсяги збору зернових припадають на кукурудзу (280,23 млн т у 2005 р.) та пшеницю (56 млн т у 2006 р.). Кукурудзу здебільшого використовують для годівлі худоби, а останніми роками, також для виробництва альтернативних видів палива. Пшениця йде на споживання населення, причому майже половина на експорт (27,2 млн т). Серед бобових культур найбільші врожаї дає соя (46,16 млн т, експорт 29,93 млн т). Серед технічних – бавовник – 5 164 тис. т. Країна є

одним з найбільших виробників цитрусових: апельсини (10 139 тис. т, експорт 538 тис. т) та лимони (798 тис. т, експорт 100 тис. т).

У тваринництві пріоритетним є розведення великої рогатої худоби (95,8 млн голів), свиней (60,6 млн голів), овець (6,135 млн голів). У птахівництві розводять курей (1,95 млрд шт.), індиків (88 млн шт.), качок (6,9 млн шт.). Виробництво м'яса у 2006 р. становило 53,4 млн т, у тому числі яловичини – 11,8 млн т (1-ше місце у світі), свинини – 9,6 млн т (2-ге місце у світі), курятини – 16,4 млн т (1-ше місце у світі). Виробництво молока становило 82 250 тис. т, споживання – 27 575 тис. т; сиру – 4 275 тис. т та 4 418 тис. т; масла вершкового – 620 тис. т та 635 тис. т.

Сполучені Штати Америки є лідером у галузі вирощування генетично модифікованих культур. Площа під генетично модифікованими культурами склала на 2007 р. 54,6 млн га, що становило понад половину загальносвітового показника (102 млн га). Найбільша частка цих земель припадає на сою.

Сфера послуг. *Торгівля та фінансова система.* Частка сфери послуг у ВВП країни становить 78,5 %, що є одним з найвищих показників у світовій економіці.

У сфері торгівлі провідне місце належить великим торговельним мережам. Найбільшими серед них є: «[Wal-Mart Stores](#)», «[Home Depot](#)», «[CVS Caremark](#)», «[Kroger](#)», «[Costco Wholesale](#)», «[Target](#)». Компанія «[Wal-Mart Stores](#)» за обсягами продажу у 2007 р. була найбільшою ТНК світу.

У фінансовій сфері провідна роль належить банкам та страховим компаніям. За рейтингом Лондонського журналу *The Banker*, що публікує статистичні дані по 1000 найбільших банків світу, до 25 найбільших у світі входили за показниками: активів – три банки зі США, капіталу – п'ять банків, капіталізації – п'ять банків. Найбільшими у США страховими компаніями є «[Berkshire Hathaway](#)», «[American International Group](#)», «[UnitedHealth Group](#)».

Головним центром ділової активності у США є Нью-Йорк. У місті розміщено найбільшу фондову біржу світу, штаб-квартири провідних американських ТНК, представництва найбільших іноземних компаній та банків, значну кількість центральних представництв міжнародних організацій. Окрім Нью-Йорка, торговельно-фінансовими центрами світового значення можна вважати Лос-Анджелес, Чикаго, Сан-Франциско, Х'юстон та ін.

Телекомунікації та інформаційні технології. Кількість абонентів фіксованого телефонного з'язку 2006 р. становила 172 млн осіб, а мобільного – 233 млн осіб, кількість Інтернет-користувачів – 208 млн осіб.

За рівнем розвитку ІТ-інфраструктури (122 країни, 67 параметрів) США займали 7-ме місце у світі (5,54 балу). За здатністю до впровадження інновацій (інноваційним індексом) США займали 1-ше місце у світі (5,8 балу).

Найбільшими телекомунікаційними компаніями країни є «[AT&T](#)» та «[Verizon Communications](#)», які серед представників галузі займають відповідно, 1-ше та 2-ге місця. Крім зазначених, у США працює велика кількість як великих телекомунікаційних компаній, так і середніх та малих підприємств.

Компанії зі США є світовими лідерами у сфері програмування. Так, компанія «[Microsoft](#)» є фактично монополістом у розробці операційних систем та офісних програм. Компанії-виробники комп'ютерів та офісної техніки також активно підключаються до розробки програмного забезпечення, систем управління тощо. Зокрема компанія «[IBM](#)», яка є одним із найбільших у світі виробників електроніки, понад третину доходу отримує зі сфери програмування та консалтингових послуг.

Транспорт. Країна володіє найбільшою транспортною інфраструктурою серед усіх країн земної кулі. Протяжність автошляхів, залізничних доріг, авіаційних маршрутів є найбільшою у світі.

Загальна протяжність залізничних колій становить 226 612 км (усі мають стандартну ширину колії – 1,435 м). Залізничний транспорт у США продовжує вже

протягом тривалого часу втрачати свої позиції у перевезенні як пасажирів, так і вантажів. Протяжність залізничних колій постійно скорочується. Порівняно з 1920 р., коли вона становила 400 тис. км, скорочення становить майже половину.

Загальна довжина автомобільних шляхів становить 6 430,36 тис. км, з яких 4 165,1 тис. км із твердим покриттям (75 009 км – швидкісні автомагістралі).

Протяжність внутрішніх водних шляхів – 41 тис. км.

Морський торговельний флот США нараховує 466 кораблів водотоннажністю понад 1000 т, загальним тоннажем 12,6 млн бр.-реєстр. т. До 50 найбільших морських портів світу входять вісім американських: Сент-Луїс (204,6 млн т, 12-те місце у світі), Х'юстон (201,5 млн т, 14-е місце), Нью-Йорк–Нью-Джерсі (143 млн т, 20-те місце), Лонг-Біч (76,6 млн т, 42-ге місце), Б'юмонт (Техас, 72,1 млн т, 46-те місце), Корпус Крісті (Техас, 70,4 млн т, 48-ме місце), Хантінгтон–Трістейт (70 млн т, 49-те місце), Новий Орлеан (69,8 млн, 50-те місце).

Авіаційний транспорт США є найбільшим у світі перевізником як пасажирів, так і вантажів. З десяти найбільших аеропортів світу за кількістю пасажирів, що скористались їхніми послугами, п'ять розташовано у США: Атланта (84 846 639 осіб, 1-ше місце у світі), Чикаго (77 028 134 осіб, 2-ге місце), Лос-Анджелес (61 041 066 осіб, 5-те місце), Даллас (60 226 138 осіб, 6-те місце) та Денвер (47 325 016 осіб, 10-те місце). Найбільшими авіакомпаніями країни є «[AMR](#)» (3-я у світі), «[UAL](#)» (4-та у світі), «[Delta Air Lines](#)» (6-та у світі).

Протяжність газопроводів становить 548 665 км, нафтопроводів – 244 620 км.

Туризм. Сполучені Штати Америки за кількістю іноземних туристів, що відвідують країну протягом року, займають 3-є місце у світі (56 млн осіб у 2006 р.). У туристичній галузі зайнято 5,701 млн осіб (3,7 % працездатного населення). За кількістю коштів, отриманих від іноземного туризму (96,7 млрд дол.), країна посідає 1-ше місце у світі. Серед десяти найвідвідуваніших місць світу п'ять – у США.

7. Економічна політика уряду.

Для США притаманна в цілому ліберальна модель втручання держави в оперативну економічну діяльність. Державний сектор в економіці досить незначний порівняно з іншими країнами. Регулююча роль держави здійснюється через встановлення ставок податків, балансування бюджету, політику депозитних ставок кредитних закладів, установлення пільг та обмежень для певних груп виробників та галузей виробництва тощо. Проте в ситуаціях, коли економіка країни опиняється перед загрозою спаду, а тим більше - кризи, уряд виявляє значно більшу активність і рішучість у проведенні антикризових заходів. Його активність залишається також високою, коли необхідно надати національній економіці додаткового імпульсу для збереження та зміцнення позицій на світовому ринку.

Яскравим прикладом втручання уряду в економічні процеси була політика президента Ф. Рузвельта, завдяки якій удалося подолати кризу 1929 - 1933 рр. Ця політика мала підґрунтям економічну теорію Дж. Кейнса про регулюючу роль держави, від чого отримала назву "*кейнсіанства*". Кейнсіанська програма передбачає збільшення витрат держави для забезпечення зайнятості (в ті роки,- зокрема, за рахунок розширення громадських робіт, витрат на цивільне будівництво), для стимулювання попиту з боку населення і т.п.

Кейнсіанство запроваджувалося і в перші повоєнні десятиліття і в цілому воно себе виправдовувало майже до початку 70-х років.

Криза 1973-1975 рр. виявила необхідність переходу до інших методів регулювання економіки. Сполучені Штати до цього часу вже втратили майже неподільні позиції в світовій економіці, їхня частка в світовому виробництві знизилася під натиском європейських країн та Японії, почав утрачати силу долар, зросла інфляція. У таких умовах

президент Р. Рейган запропонував нову програму, яка ґрунтувалася на монетаристській теорії американського економіста М. Фрідмена. Суть теорії *монетаризму* - в послабленні втручання держави в економіку. Монетаристи дійшли до висновку, що регламентація основних параметрів економічного процесу сковує ініціативу бізнесменів, обмежує їхні операційні можливості. Тому в основі нової політики, яка називалася "Нові засади для Америки", містилася всіляка підтримка приватного підприємництва. Були суттєво знижені ставки подорожного податку; корпорації одержали значні податкові пільги; пом'якшилася регламентація уряду щодо підприємницької діяльності; приборкано інфляцію завдяки обмеженням у кредитно-грошовій політиці. Ці заходи одержали неофіційну назву "рейганоміки".

Застосування монетаристських заходів надало американській економіці нового імпульсу. Темпи зростання реального ВВП підвищилися до 3-4% на рік, знизилася інфляція й безробіття. Інвестиції в інформаційні технології зростали щороку в середньому на 13%¹.

"Рейганоміка" діяла ефективно майже до кінця 80-х років, коли виявився черговий спад в американській економіці. Темпи зростання виробництва різко знизилися. Державний бюджет зводився із значним дефіцитом (не в останню чергу - через зниження надходжень податків), сформувалося велике від'ємне сальдо платіжного балансу по поточних операціях. Погіршилося становище найбільш вразливих і незахищених верств населення через скорочення витрат на соціальні потреби. Інвестиційна активність у країні помітно спала.

Уряд Б. Клінтона повернув від монетаризму до політики, яку називають "неокейнсіанством". Вона не передбачає такої жорсткої регламентації економічної діяльності, як класичне кейнсіанство, проте активізує роль уряду в економічній сфері. Головною метою уряду визначалося сприяння припливу інвестицій в економіку. Зросли обсяги державних вкладень в основний капітал країни. Основна увага приділялася заохоченню інвестування в новітні галузі виробництва, які визначають науково-технічний прогрес. Майже половина інвестицій прямувала на купівлю комп'ютерів; на оновлення парку електронної техніки йшло до чверті всіх інвестицій². Збільшилися соціальні витрати держави, особливо на охорону здоров'я й освіту. Водночас підвищилися податки.

Успіх неокейнсіанської політики продемонструвала динаміка основних показників економіки в 90-х роках. Наприкінці десятиріччя вперше з'явилася тенденція зменшення державного боргу США: з 3,8 трлн дол. у 1998 р. до 3,4 трлн дол. у 2000 р.³ Проте деякі експерти й політики висловлюють побоювання за перспективи подальшого "безхмарного" розвитку американської економіки. Її зліт у 90-ті роки, як вважає багато хто з них, стався на нечуванному "бумі" інвестування в інформаційні технології. Коли цей "бум" пройде (через насичення інформативною технікою американського ринку), то темпи економічного розвитку можуть різко загальмувати. Ці побоювання певною мірою виправдовує уповільнення темпів розвитку економіки США в другій половині 2000 р. Події 11 вересня 2001 р. (теракт) додали нервування й невпевненості щодо її розвитку. Останнім часом досить відчутно зростає від'ємне сальдо зовнішньої торгівлі й обсяг зовнішнього боргу США. Невпевнено почуває себе американський долар щодо інших валют, зокрема до євро; часто лихоманить нью-йоркську фондову біржу. Втім, поки що немає підстав сподіватися на різке скорочення попиту на засоби електронної інформації й іншу новітню техніку на американському ринку в найближчі часи.

Новий президент США Дж. Буш-молодший має намір повернутися до основних засад економічної політики свого батька, який був прихильником монетаризму. Його програма, яка також має назву "Нові засади", передбачає, насамперед, зниження податків, ска-

1 Мировая экономика./ Под ред. И.П. Николаевой. М.: ЮНИТИ, 2000. - С. 377.

2 Там само. - С. 379.

3 МЗ и МО. - 2001. - №8. - С.73.

сування податку на спадщину, ставки якого досягли 50%. Встановлюються податкові пільги на наукові розробки й дослідження.

Бюджетна програма передбачає жорстку економію, що має й надалі скорочувати державний борг. Проте він продовжує збільшуватися. На відміну від "рейганоміки", адміністрація Дж. Буша обережніше ставиться до скорочення витрат на соціальні потреби; будуть мати підтримку пенсійна система і система медичного обслуговування людей похилого віку "Медікейр". Розроблено п'ятирічну програму освіти для дітей з бідних сімей, 70% яких не вміють читати навіть у четвертому класі.

Структура бюджету, прийнята адміністрацією Дж. Буша, має такі показники витрат: національна оборона - 30%, освіта - 24, охорона здоров'я - 20; енергетика й охорона довкілля - 9, боротьба із злочинністю й наркоманією - 9⁴.

Ліберальна модель економіки не передбачає наявності великої частки державних підприємств. Але й вони є у США. Їхні основні типи: державні корпорації - акціонерні товариства, весь капітал яких належить державі; державні підприємства неакціонерного типу; державні підприємства й заклади в соціальній сфері; змішані державно-приватні підприємства.

Крім урядових закладів, адміністрації президента, на регулювання американської економіки великий вплив здійснює **Федеральна резервна система (ФРС)** - орган, який формально підпорядковується не президентові, а Конгресу. ФРС контролює діяльність комерційних банків, які входять в її систему. Вона впливає на бюджетну політику, контролює грошово-кредитну сферу. Основним напрямом, що привертає увагу ФРС, є динаміка агрегатів грошової маси й рівень відсоткових ставок на кредитному ринку.

5. Особливості ділової етики.

Досягнення американської економіки не в останню чергу залежить від ділових якостей американських бізнесменів, яких відрізняє цілеспрямованість, рішучість і наполегливість. Ці риси почали формуватися ще в ті часи, коли перші поселенці долали труднощі освоєння невідомої країни. Протестантська релігія, що є переважаючою в американському суспільстві, освячує сумлінну працю як одне з головних покликань людини. В праці американці підтримують такий високий темп і напруження, які незвичні і часто непідсильні для багатьох інших народів. Вислів "час - це гроші", що був сформульований американським вченим Бенджаміном Франкліном ще у XVIII ст., і сьогодні є провідним гаслом американського бізнесмена. Його головна мета - заробити якомога більше і якомога скоріше, використовуючи для цього наполегливу працю, швидкість дій і владу грошей.

Американці за своєю природою індивідуалісти; вони люблять діяти самостійно, але й ризик беруть на себе. В ділових стосунках вони не сентиментальні, вміють керувати своїми емоціями, хоча й демонструють свою відкритість та дружність по відношенню до партнера. Вони недолюблюють зовнішні формальності (одяг, ритуал і т.п.), проте прискіпливі щодо кожного пункту контракту. Американський бізнесмен намагається з першої ж зустрічі з партнером домогтися від нього принципової згоди на контракт (на своїх, звісно, умовах), а деталі контракту розробити потім. Цінування часу робить їх нетерплячими, і часто вони грубо тиснуть на партнера, який вагається з прийняттям рішення⁵.

Американці наполегливо й енергійно відстоюють свою точку зору підчас переговорів, не бажаючи втратити хоч чого-небудь із своєї вигоди. Проте вони раціоналісти, йдуть на компроміс, коли кращого варіанту немає. Уклавши угоду, вони чесно дотримуються її виконання й вимагають того ж від партнера. Якщо ж партнер починає хитрувати, не виконує хоча б один з пунктів контракту, американський бізнесмен діє безжалісно й

4 МЗ и МО.- 2001. -№8.- С. 74.

5 Див. докладніше: Р.Д. Льюис. Деловіє культури в международном бизнесе. От столкновения к взаимопониманию. - М.: Дело, 1999. - С. 234-243.

негайно доводить справу до суду. В партнері американський бізнесмен насамперед цінує професійність і компетентність.

До недоліків американців, що утруднюють їхні переговори з іноземцями, належить їхня впевненість у тому, що Америка - найкраща в світі країна, а долар - наймогутніша сила, що перевершує всі докази. Тому вони часто зневажливі до чужої культури, звичаїв, тобто до етики інших. Вони рідко утруднюють себе вивченням мови іноземного партнера, більшість переговорів ведеться англійською.

Концепція ділової етики у США суттєво збагатилася за останні два десятиліття. Хоча в Америці не відступилися від прагнення одержати прибуток, але почали відчувати хитність абсолютизації прибутку як тільки однієї цілі і соціальної відповідальності бізнесу. Відбувається трансформація громадської думки щодо цілей бізнесу; все більше вважають, що бізнес повинен мати більшу соціальну спрямованість. Все частіше в засобах масової інформації йдеться мова про необхідність врівноважувати інтереси бізнесу з інтересами простої людини, з екологічним благополуччям і т.п.

Американський уряд і Конгрес реагують на ці настрої, встановлюючи більш жорсткі стандарти щодо якості продукції, забруднення довкілля відходами виробництва тощо. За порушення законодавства корпорації заплатили у вигляді штрафів десятки мільйонів доларів, багато хто з безпосередніх винуватців навіть опинився за ґратами. Доведена дефектність тієї чи іншої моделі, наприклад, телевізора, призводить до негайної її заборони до продажу на американському ринку.

Однак ні суворість, ні численність законів виявилися не в змозі викоренити правопорушення в економічній сфері. А тому зростає уявлення про необхідність підходу до вирішення цієї проблеми шляхом зміцнення в масовій свідомості нових або ж забутих старих морально-етичних орієнтирів та принципів, "оздоровлення" філософії підприємництва. У сучасній концепції ділової етики головною є проблема соціальної відповідальності бізнесу, становлення нової корпоративної культури, яка враховує необхідність не тільки збільшення прибутку, а й адекватне задоволення потреб суспільства, всього соціального середовища, в якому функціонує корпорація.

Поки що розкіш поступитися частиною прибутку заради додержання високих етичних і моральних норм доступна небагатьом корпораціям. Але позитивні приклади все ж таки є. Одним з них може бути поведінка відомої компанії "Проктор енд Гембл", одного з найбільших виробників засобів особистої гігієни. У 1980 р. американський центр контролю над захворюваннями, а також Управління санітарного нагляду за якістю харчових продуктів та медикаментів виявили, що використання одного з видів продукції цієї компанії пов'язане з розвитком у споживачів токсичного синдрому. На розробку, рекламу і просування на ринок даної продукції компанія витратила 20 років і 74 млн дол. Проте за короткий строк компанія оцінила ситуацію, після чого, використовуючи засоби масової інформації, розгорнула компанію щодо вилучення з ринку своєї продукції і відшкодування збитків споживачам. Втративши більшу частину доходів, компанія ще більше придбала за рахунок зміцнення довіри до себе з боку споживачів.

Але часто бувають випадки іншого роду. Так, компанія "Файрс- тоун" відмовилася визнати претензії тисяч споживачів, що стосуються автомобільних покришок серії "500". Їхню незадовільну якість трапилися сотні аварій, у тому числі 34 із смертельними випадками. Компанія "Форд" уникнула відповідальності за життя 500 водіїв, які згоріли внаслідок аварії фордівських моделей "Пінто", що сталося через навдалу конструкцію паливного бака.

Все ж таки багато американських корпорацій активно декларують свою відданість високим етичним принципам. Принаймі на роботі кожному службовцю вручають пам'ятку про правила поведінки, про важливість підтримки честі фірми в суспільстві.

6. Економічні взаємовідносини з Україною.

Сполучені Штати Америки є стратегічним партнером України. Цей вибір зумовлюється, виключно великою роллю США у світовій економіці й політиці. Жодна важлива подія в світі не обходиться без прямої або опосередкованої участі Сполучених Штатів. Глобалізація світових процесів, у тому числі економічних, приводить до того, що від стану економіки США великою мірою залежить економічна ситуація в решті держав світу, в тому числі й в Україні. Україна оголосила себе без'ядерною, нейтральною державою, добровільно відмовилася від ядерної зброї. Гарантом її безпеки розглядаються Сполучені Штати.

Україна сподівається на підтримку США свого прагнення до вступу в міжнародні економічні організації такі, як Світова організація торгівлі, де авторитет Сполучених Штатів дуже високий. Від позиції США в Міжнародному валютному фонді, МБРР та ЄБРР багато де в чому залежать можливості України одержати кредити й фінансову допомогу.

Ринок США дуже привабливий для українських виробників, тому Україна зацікавлена в розширенні товарообігу між нашими державами. В 1992 р. була укладена торговельно-економічна угода між Україною і Сполученими Штатами. У 2005 р. експорт українських товарів у США склав 957 млн дол., а імпорт - 710 млн дол.; таким чином, позитивне сальдо дорівнювало 247 млн дол. Останнім часом розвиток торговельних відносин між нашими країнами дещо загальмувався; якщо в 2000 р. за обсягом товарообігу США посідали четверте місце серед наших партнерів, то в 2005 р. - тільки сьоме. На США припадає 2,4% нашого зовнішнього товарообігу (в 2000 р. - 4%).

Україна експортує в США переважно чорні метали й продукцію хімічної промисловості. В групі чорних металів у нашому експорті зростає частка чавуну (68% в 200 р.), тоді як частка сталі падає. Це не вигідно для нас; така ситуація складається через рішення судової влади США, що звинувачує українських металургів у демпінгу, а також підозрює Україну в "піратському" виробництві компакт-дисків. Взагалі наші товари на американському (як і на європейському) ринку часто підлягають дискримінації, оскільки Україна ще остаточно не визнана як країна з ринковою економікою.

Імпорт наш із США складається з машин, обладнання й продовольчих товарів.

Товарообіг між нашими країнами розвивається повільно, що не відповідає потенційним можливостям обох партнерів. За 1995-2000 рр. він збільшився в 1,2 рази тоді як товарообіг з Німеччиною - в 1,7, з Італією - в 3,5 рази. За період 2000 - 2005 роки наш експорт у США збільшився у 1,3 рази, тоді як увесь експорт зріс за той же час у 2,3 рази.

У торгівлі послугами частка США вища, ніж у торгівлі товарами. В нашому експорті послуг США посідають (2005 р.) четверте місце (після Росії, Великої Британії та Швейцарії) - 281 млн дол., в імпорті - друге (після Росії) - 313 млн дол.

Великі сподівання має Україна щодо залучення інвестицій зі США. Поки що загальний обсяг ПІІ в Україні дуже обмежений - 18,4 млрд дол. (2006 р.); Сполучені Штати посідають тут п'яте місце, їх інвестиції дорівнювали 1,3 млрд дол. Зокрема, інвестиції в нашу економіку здійснила така відома компанія, як "Пепсіко", яка налагодила виробництво безалкогольних напоїв; розгорнута мережа кафе "Піцца-Хат". Угода про захист інвестицій між Україною і США укладена в 1992 р.

Безумовно, що із вступом України до СОТ можливості українського експорту суттєво покращають, у тому числі і на ринок США. Крім того (і це основне), на розвиток економічного співробітництва між нашими країнами позитивний вплив матиме подальша відбудова й реформування економіки України.